

bir hal olduğundan bu kelime ile ifade edilmiştir. Baygın kimseye **muğmâ aleyh** denir. Akıl gücünü geçici olarak perdeleyip zihni faaliyeti engelleyen bu fizyolojik hal koma şeklinde uzunca bir zaman da sürebilir. Bu müddet içinde kişinin ibadet mükellefiyeti, ayrıca şuur-suz ve iradesiz de olsa sebep olabileceği ve hukukî sonuçlar doğuran fiillerinin hükmü ve yarı baygın halde iken yapabileceği sözlü tasarrufların geçerli olup olmayacağı noktaları açısından baygınlık hali fakihlerin ilgi alanına girmiştir.

Baygınlık İslâm hukukunda hukukî işlem yapma (edâ) ehliyetini ortadan kaldıran bir ârıza olarak kabul edilmiştir. Buna göre baygın kimsenin ağzından çıkacak bazı kelimelerle alım satım, hibe, vasiyet gibi hukukî sonuçlar doğuracak sözlü tasarruflarda bulunması geçerli değildir. Buna karşılık baygınlık sırasında değerli bir şeye çarpıp onun kırılmasına, bir çocuk üzerine düşüp yaralanmasına veya ölmesine sebebiyet vermesi gibi mala ve cana yönelik olmak üzere meydana getirebileceği zararları karşılamakla yükümlü kabul edilmiştir. Baygın kimsenin kasıtsız olarak sebebiyet verdiği bu tür fiillerde İslâm hukukçuları zarara uğrayan tarafın hakkını ön planda tutmuş ve yanlışlıkla adam öldürmede (hataen katil) olduğu gibi zarara sebebiyet veren kişinin bu zararın telâfisine katılmasının adalete daha uygun düşeceğini kabul etmişlerdir. Bu durumlarda baygın kişi, mala verdiği zararını tazmin etmek, öldürme ve yaralama karşılığında da diyet, erş veya hükümet-i adl olarak adlandırılan maddî bir bedel ödemek zorundadır. Bu tür fiilî tasarruflar kişinin edâ ehliyetine değil **vücûb*** ehliyetine dayanmaktadır, baygın kişide ise vücûb ehliyeti tamdır.

Baygın kimsenin ibadet mükellefiyetine gelince, fıkıh âlimleri baygınlık sebebiyle tutulamayan orucun kazâ edilmesinin gerektiği görüşünü ittifakla benimsemişlerdir. Hanefîler'e göre baygınlığın beş vakitten fazla sürmesi namaz borcunu düşürür. Mâlikî ve Şâfiî âlimleri de beş vakitten fazla sürmesini şartını aramaksızın namaz borcunun düştüğü görüşündedirler. Hanbelîler ise baygınlık halinde geçen namazların kazâ edilmesinin gerektiğini kabul ederler. Baygınlığın uyku, sarhoşluk ve akıl hastalığında olduğu gibi abdesti bozacağı hususunda âlimler arasında görüş birliği mevcuttur.

BİBLİYOGRAFYA :

Pezdevî, *Kenzü'l-uşûl*, IV, 248, 279-281; Tef-tâzânî, *et-Telvîh*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmîyye), II, 169-170; İbn Emirü'l-Hâc, *et-Takrîr*, II, 179-180; Şevkânî, *Neylû'l-evtâr*, I, 285-286; M. Ebû Zehre, *Uşûlû'l-fıkh*, Kahire 1377/1958, s. 271; Muhammed el-Hudârî, *Uşûlû'l-fıkh*, Kahire 1969, s. 96; Abdülkerîm Zeydan, *el-Med-çal*, Bağdad 1402/1982, s. 319; Bilmen, *Kamus*, I, 231; Zühayrî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, I, 270, 391; II, 132-133; IV, 128; "İgmâ", *Mu.F.*, V, 267-272.

HALİT ÜNAL

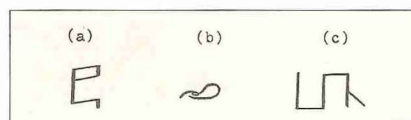
BAYINDIR

Oğuz boylarından biri.

Kâşgarlı Mahmud tarafından *Dîvânü lugâti't-Türk*'te Bayındır şeklinde üçüncü sırada zikredilir ve damgasının şekli de verilir. Fahreddin Mübârekşah'ın listesinde de Bayındırlar'ın adına rastlanmaktadır. Reşîdüddin ise boyun adını Bayındır şeklinde göstermiş ve bu ismin "daima nimetle dolu olan yer" mânasına geldiğini belirtmiştir. Yine ona göre Bayındır Oğuzlar'ın Üçok kolunun birinci boyu olup ongunu sungur ve şölenlerde yiyeceği et payı da koyunun "sol karı yağını" (sol kürek kemiği) kısmı idi. Reşîdüddin'deki Bayındır damgasının gerçek şekli ancak Yazıcızâde Ali Efendi'nin eserinde görülebilir (*Tevârîh-i Âl-i Selçuk*, vr. 21^a-24^b).

Bayındırlar, Oğuzlar'ın İslâmiyet'ten önceki tarihlerinde oldukça mühim roller oynamış boylarından biridir. XIV. yüzyılın başlarında tesbit edilmiş hâtıralara göre, ilk Oğuz hükümdarlarından Dip Yavku'nun (Yabgu) beylerinden Tülü Hoca Bayındır'dan olduğu gibi "ala atlı kiş tonlu" Kayı İnal Han'ın "köl erkin"i (nâibi) Dünür oğlu Erki de aynı boydan idi. Kayı İnal Han'ın ancak ölürken bir oğlu dünyaya gelmişti. Bu yüzden Korkut Ata'nın tavsiyesi üzerine, Tuman adı verilen çocuk prens ergenlik çağına gelinceye kadar Köl Erkin'in ona nâiblik etmesi kararlaştırıldı. Köl Erkin otuz iki yıl nâib sı-

Bayındır boyunun damgası: a) Kâşgarlı'ya göre (XI. yüzyıl), b) Reşîdüddin'e göre (XIV. yüzyıl), c) Yazıcıoğlu'na göre (XV. yüzyıl)

fatı ile Oğuz elini idare etti. Bu hâtıralar, Bayındırlar'ın Oğuz elinin İslâmiyet'ten önceki tarihlerinde önemli bir rol oynamış olduklarını göstermektedir. Bilindiği gibi Dede Korkut destanlarındaki Oğuzlar'ın başında da Kam Gan Oğlu Bayındır Han görülür. Buradaki Bayındır Han'ın Akkoyunlu hânedanını yükseltmek için destanlara sonradan sokulmuş olması da muhtemeldir. Fakat Bayındır Han'ın babasının Gök Han değil de Kam Gan olarak belirtilmesi henüz açıklanamamıştır.

XV ve XVI. yüzyıllara ait tahrir defterlerinde elli iki kadar köy ve mezraa Bayındır adını taşıyordu. Diğerleri gibi Anadolu'nun orta ve batı bölgelerinde bulunan bu yer adları, Selçuklular devrinde Anadolu'nun bir Türk yurdu haline getirilmesinde Bayındırlar'ın mühim bir rol oynadığını gösterir. Yer adlarından başka aynı yüzyıllarda aynı adı taşıyan birçok oymak vardır. Bu oymaklardan Tarsus ve Halep bölgesinde yaşayanlar önemlidir. Bunlardan Tarsus bölgesinde yaşayan Bayındırlar Ulaş boyunu teşkil eden obalardan biridir. Birçok ekinlikte çiftçilik yaparak yarı göçebe bir hayat süren Bayındırlar'ın nüfuslarının 1519 yılında 4000 kişiden fazla olduğu anlaşılmaktadır. Halep Türkmenleri arasında yaşayan Bayındır oymağı ise 1570 tarihinde 250 çadırdan oluşuyordu. Bu Bayındırlar'ın 235 çadırlık bir kolu da Sivas'ın güneyindeki Yeni İl bölgesinde yaşamaktaydı. Yeni İl Bayındırları daha sonra birçok Türkmen oymakları ile birlikte Rakka bölgesine yerleştirildiler. Buraya yerleştirilen Türkmenler'in Arap oymakları ile yaptıkları savaşlarda yiğitlik gösterenlerden biri de Bayındır oymağının boy beyi Hâlid Bey idi. Bayındırlar XIX. yüzyılda diğer Türkmen oymakları ile birlikte Antep taraflarına gelip köyler kurarak yerleştiler. Yalnız boy beyi Hâlid Bey'in adını taşıyan Hâlidli obası Suriye'deki Çoban Beyli köyünde kalmıştır. Bayındırlar'dan bir kol da batıya göç etmeyerek Hazar-Ötesi Türkmenleri arasında yaşamıştır. Nüfusu fazla olmayan bu Bayındır kolu Göklen topluluğuna mensup olup yurtları şimdiki İran topraklarında bulunmaktadır.

Bayındırlar'ın Anadolu'nun fetih ve iskânına katılmasından sonra Türk tarihindeki en mühim rolleri Akkoyunlu Devleti'ni kurmalarıdır. Bundan dolayı Akkoyunlu hânedanına Türk kaynaklarında Bayındırlı, Farsça eserlerde Bayındıriyye adı verilir. Akkoyunlu hânedanı men-

supları da Bayındır Han'ın torunları olmaktan gurur duyuyorlardı. Bununla ilgili olarak Bayındır boyunun damgasını devletlerinin resmî alâmeti kabul etmişlerdir. Böylece Akkoyunlu paralarında, resmî vesikalarında, silâhlarında ve bayraklarında Bayındır damgası görülür. Bundan başka Bayındır, yine Bayındır Han'dan dolayı şahıs adı olarak da yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dîvânü lügâti't-Türk Tercümesi, I, 55-59; Fahrreddin Mübarekşah, *Târîh* (nşr. E. Denison Ross), London 1927, s. 47; Reşidüddin, *Câmi'ü't-tevârîh* (nşr. Brezin), Petersburg 1861, s. 32-38; Yazıcızâde Ali, *Tevârîh-i Âl-i Selçûk*, TSMK, Revan, nr. 1390, vr. 21^a-24^b; Faruk Sümer, *Oğuzlar: Türkmenler*, İstanbul 1980, s. 315-319; a.m.f., "Bayındır, Peçenek ve Yüreğirler", *DTCFD*, XI/3-4 (1953), s. 317-322; a.m.f., "Bayındır", *El²* (İng.), I, 1133.

FARUK SÜMER

BAYINDIR KÖPRÜSÜ

(bk. EMİR BAYINDIR KÖPRÜSÜ).

BAYKAL, Bekir Sıtkı

(1908-1987)

Türk tarihçisi.

Rize'ye bağlı Fındıklı'da doğdu. İlk ve orta tahsilini burada, yüksek tahsilini Almanya'da tamamladı. 1935 yılında Türkiye'ye döndü ve o sırada Ankara Üniversitesi'nin çekirdeği sayılan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde akademik çalışmalara başladı. 1978 yılında emekli oluncaya kadar burada görev yaptı. Kısa bir süre Atatürk Üniversitesi rektörlüğünde bulundu; ayrıca bazı yabancı üniversitelerde misafir profesör olarak çalıştı. Uzun yıllar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Yeniçağ Kürsüsü başkanlığı yaptı. 1950-1951 öğretim yılında fakülteye dekan oldu. 1960 yılı sonunda çalışmalarına başlayan Temsilciler Meclisi'ne üniversite kontenjanından üye seçildi. 1943 yılında Türk Tarih Kurumu üyesi oldu; 1983'te bu kurumun yeniden düzenlenmesinden sonra da üyeliği devam etti. 1987'de Ankara'da vefat etti.

İlmî çalışmalarına Almanya'da, mezuniyet tezi olarak aldığı Bağdat demiryolu konusunu incelemekle başladı. Bu arada Fransızca ve İngilizce de öğrendi. Türkiye'ye dönüp üniversiteye girince bilhassa I. Meşrutiyet dönemi üzerinde durdu. Yaptığı bir dizi metin neşri ve kaleme aldığı makalelerden başka bazı önemli

tarih araştırmalarını ve fikir eserlerini Türkçe'ye kazandırdı. Bunlar arasında N. Yorga'nın *Osmanlı Tarihi* başta gelir. Yapılan görev taksimi sırasında kendisine bu eserin beşinci cildinin tercümesi işi verilmişti. Kısa zamanda bitirdiği metni, diğer ciltlerin gelmemesi üzerine Türk Tarih Kurumu yayımlamayınca Ankara Üniversitesi neşriyatı arasında yayımladı (1948). Ranke, Burckhard, Momsen, Droysen gibi çağdaş tarihçilerin bazı önemli eserlerini Millî Eğitim Bakanlığı'nın Dünya Edebiyatından Tercüme serisinde birer önsöz ilâvesiyle neşretti.

Tarih metinleri neşriyatı arasında Ali Fuat Türkğeldi'nin *Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiyye* (I-III, Ankara 1950, 1957, 1966) ve Mâbeyinci Fahri Bey'in Yıldız mahkemesine ışık tutan *İbretnümâ* (Ankara 1968) adlı eserlerini yeni harflere çevirdi. Faik Reşit Unat'ın tamamlayamadığı *Osmanlı Seferleri ve Sefâretnâmeleri* (Ankara 1968) adlı eserini notlar ve ilâvelerle neşretti. Ayrıca Peçevi'nin *Tarih*'ini sadeleştirerek yayımladı (I-II, Ankara 1981-1983). Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü arşivinde bulunan Erzurum Kongresi'yle ilgili vesikalarla tasnifine memur edildiği Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki belgeleri yeni harflere çevirdi.

Bekir Sıtkı Baykal *Türk Ansiklopedisi*'nde de çeşitli görevler yaptı. Burada çok sayıda madde kaleme aldığı gibi maddelerin çoğu da kontrolünden geçti. *İslâm Ansiklopedisi* için de "Mustafa III" ve "Râgıb Paşa" maddelerini yazdı. Uzun yıllar üniversitede Avrupa tarihi derslerini okuttu. Yılların birikimini *Yeni Zamanlarda Avrupa Tarihi* (Ankara 1961) adlı kitabında topladı. Üyesi bulunduğu Türk Tarih Kurumu'nun *Belleten* adlı dergisinde sahasıyla ilgili çeşitli makaleleri yayımlandı. Ayrıca Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin aynı adla çıkan dergisinde ve *Tarih Araştırmala-*

Bekir
Sıtkı
Baykal

rı Dergisi'nde makaleler kaleme aldı. Bu arada Ankara Üniversitesi'nin çeşitli fakültelerinde yıllarca inkılâp tarihi dersleri verdi. Baykal'ın Türk Dil Kurumu yayınları arasında çıkan *Tarih Terimleri Sözlüğü* (Ankara 1974, 1981) adlı bir eseri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Fahri Çoker, "Prof.Dr. Bekir Sıtkı Baykal", *Türk Tarih Kurumu, Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, Ankara 1983, s. 585-590; Mahmut H. Şakiroğlu, "Prof.Dr. Bekir Sıtkı Baykal, 1908-1987", *Erdem*, III/8, Ankara 1987, s. 535-550.

MAHMUT H. ŞAKIROĞLU

BAYKARA, Abdülbâki

(1883-1935)

Mevlevî şeyhi, şair.

20 Temmuz 1883'te Yenikapı Mevlîhânesi'nde doğdu. Babası aynı mevlîhânenin şeyhi Mehmed Celâleddin Dede, annesi Nazife Zeliha Hanım'dır. Dört yaşında dedesinden bed'i besmele* ettikten sonra Muallim Müsâ Dede'den Kur'an okudu. 1888 yılında Molla Gürânî semtindeki Dârüttahsil adlı özel mektebe başladı; daha sonra Dâvud Paşa Rüşdiyesi'ni bitirdi (1897). Ayrıca zamanın tanınmış âlimlerinden de dersler alarak kendini yetiştirdi. Babasından *Meşnevî* okuyarak başladığı bu tahsile Demircili Ahmed Fuad Efendi'den sarf, nahiv, mantık; Beyazıt Devlet Kütüphanesi hâfız-ı kütüb*ü İsmail Saib Efendi'den (Sencer) meânî, kelâm, akaid, *Şahîh-i Buḥârî* ve *Şifâ-i Şerif*; mesnevihan Esad Dede'den Farsça; Sütlüce'deki Sâdî Dergâhi şeyhi ve Meclis-i Meşâyih reisi Hâsîrîzâde Mehmed Elif Efendi'den tasavvuf ve *Meşnevî* dersleri alarak devam etti. Bu devrenin sonunda Elif Efendi'den *Meşnevî* (1906), İsmail Saib Efendi'den de ilmiye (1908) icâzetnâmeleri aldı. Babasının hastalığını ileri sürerek Konya'ya yaptığı müracaat üzerine Şeyh Abdülvâhid Çelebi tarafından 1903'ten itibaren dergâhta vekâleten ism-i celâl zikri ve mukabele* yapmasına izin verildi. Bu vazifesine devam etmekte iken 30 Mayıs 1908'de babasının vefatı üzerine boşalan şeyhlik makamına asâleten tayin edildi (24 Temmuz 1908). Üç ay sonra da Abdülvâhid Çelebi tarafından dergâhın mesnevihanlığını yürütmekle görevlendirildi.

Mehmed Abdülbâki Efendi 1909'da Meclis-i Meşâyih âzâlığına tayin edildi ve bu görevini dokuz yıl kadar sürdürdü. Bu vazifedeyken I. Dünya Savaşı sı-